

fuere concedidos, sus padres podian casar con sus madres justamente sin dispensacion, con tanto, que el padre lo reconozca por su hijo, puesto que no haya tenido la mujer de quien lo huyo en su casa, ni sea una sola. Spurij dicuntur in Jure Civili omnes illi, qui extra matrimonium nati sunt ex alia, quam concubina domi, loco uxoris habita, & etiam appellantur vulgo quæstiti L. 23. ff. de Statu homin. Eodem ferè modo distinguit D. Thom. in 3. p. Sup. q. 68. art. 1. in corp. Quadruplex est status filiorum, quidam enim sunt naturales, & legitimi, sicut ille, qui nascuntur ex verò, & legitimo matrimonio; quidam naturales, & non legitimi, ut filij, qui nascuntur ex simplici fornicatione; quidam legitimi, & non naturales, sicut filij adoptivi: quidam, nec legitimi, nec naturales, sicut spurij nati de adulterio, vel de stupro.

164 Legitimi ergo sunt, qui nascuntur ex legitimo, & valido matrimonio, etiam, si ex copula fornicaria ante matrimonium habita concepti sint, quippe non conceptionis, sed partus tempus inspicitur L. 11. C. de Natural. liber. Etiam si nati sunt ex matre adultera, dummodo ex marito potuissent nasci: nam in dubio legitimi censentur; arg. c. 4. b. t. quamvis similes sint adulterio, quam marito. Nec filij tenentur credere parentibus, etiam cum juramento, & in articulo mortis asserentibus, eos ex adulterio esse natos. c. 10. de Probat. Similiter legitimi sunt nati septimo mense. L. 12. ff. de Statu homin. vel decimo. L. 29. ff. de Liber. & post. vel undecimo post mortem mariti: imò, & ulterioribus arbitrio judicis. Menoch. de Arbitr. cas. 89. n. 48. Paul. Zachias, & alij. Etiam si parentes voto simplici castitatis sint ligati proles ex eis nata, legitima est, capaxque successione hæreditariæ, sacrorum ordinum, & beneficiorum Ecclesiasticorum. Azor p. 2. lib. 2. cap. 6. q. 8. si post matrimonium consummatum unus, vel ambo parentes votum solemnem castitatis mutuo consensu emiserunt, proles post votum nata legitima erit quoad Civilitatem, scilicet hæreditatem, & alia: illegitima tamen quoad Canonica, scilicet, beneficia, ordines, vel quid simile. c. 14. de Filijs Presbyter. Etiam talis erit proles procreata ab eo, qui post matrimonium ratum, nondum consummatum Sacros Ordines suscepit. Si verò quis post matrimonium ratum ingressus est Religionem, & postea filium ex sua uxore

re habuit, erit illegitimus, & spurius; siquidem per professionem fuit matrimonium solutum; ac proinde talis filius est natus extra matrimonium. Quando matrimonium est invalidum ob aliquod impedimentum occultum, si tamen in facie Ecclesiæ, & bona fide, saltem ex parte unius contrahentis est contractum, filij ex eo nati legitimi profectio sunt; arg. c. fin. §. Si quis, de clandest. Despons. v. g. si uxor ignoret impedimentum ligaminis, quo vir laborat. c. 14. b. t. L. i. tit. 13. p. 4. Barbof. & Gonz. in c. 2. b. t. n. 4. Sanchez de Matrim. lib. 8. D. 34. n. 46. Quod quidem locum habet, etiam si parentes laborent errore juris, non solum probabili, sed etiam injusto, & liquidi juris; arg. c. 14. b. t. Et deducitur ex quodam responso Greg. XIII. ad questionem à Maronitis propositam. Nam etiam stante tali errore datur in parentibus bona fides, cum matrimonium in facie Ecclesiæ, & præmissis denuntiationibus sit celebratum; arg. L. fin. ff. de Rit. nuptiar. nec error parentum nocere debet filiis, in quorum favorem cedit legitimitas: ipsis enim tantum nocet ignorantia affectata parentum. c. fin. §. Si quis, de clandest. Despons. Sic Covarr. de Spons. p. 2. cap. 8. §. 1. n. 2. Barbof. in c. 2. b. t. n. 3. & 17. ibid. Gonz. n. 4.

165 Illegitimi sunt filij nati ex matrimonio invalide contracto ob impedimentum occultum, si culpabiliter sint omissa denuntiationes. Sic enim contrahentes scientiam impedimenti, vel saltem ignorantiam affectatam, quæ equiparatur scientiæ, censentur habuisse: ac consequenter malam fidem. c. fin. §. Si quis, de clandest. Despons. In foro tamen conscientia talis proles legitima censetur, cum bona fides habeatur ob ignorantiam invincibilem. Sic Suar. de Conf. D. 50. sect. 11. n. 10. contra Barbof. in c. 2. b. t. n. 22. Proles habita cum tali impedimento, quando uterque parens habet scientiam impedimenti ob malam fidem est illegitima, & spuria. L. 1. tit. 13. p. 4. Legitima tamen est, si habita sit, etiam post contestationem litis, sed ante divortium. c. 2. b. t. L. 1. tit. 13. p. 4. quæ & post sententiam divortij, si per appellationem est suspensa, vel nondum in rem judicatum transijt. Nam etiam lite pendente, conjugibus carnale commercium permittitur: ac proinde adhuc sunt in bona fide. c. 2. Ut litpendent. Ponz. de Matrim. lib. 11. cap. 8. n. 6. Barb. in c. 2. b. t. n. 13. Gonz. ibid. n. 8. Qui dubitant

de valore matrimonij ante ipsum, nec adhibita diligentia ad inquirendum impedimentum contrahunt, impedimento postea detecto, proles illegitima est: quia parentes malam fidem, seu ignorantiam affectatam habuerunt. Si dubium matrimonij bona fide contracto superveniat, etiam postea detecto impedimento, proles, etiam stante dubio, habita legitima est, quia parentes sunt in fidei bonæ possessione. c. 5. 34. q. 2. Gonz. in c. 2. b. t. n. 4. Sanchez de Matr. L. 2. D. 41.

166 Proles nata ex matrimonio infidelium, contracto cum impedimento Ecclesiastico, legitima est etiam post conversionem infidelium ad fidem. c. fin. b. t. Si quidem respectu illorum tale matrimonium est validum, cum jure Ecclesiastico non ligentur. c. 8. de Divort. nec matrimonium per eorum conversionem irritetur. c. 4. de Consang. & affin. si impedimentum sit Juris Naturalis, & Divini, quo etiam infideles ligantur, matrimonium est invalidum, prolesque illegitima: nisi forte ipsi bona fide tale matrimonium contraxerunt. c. fin. b. t. Sanè legitimi, quoad dignitatem, gentem, & familiam sequuntur patris conditionem. L. 19. ff. de Statu homin. L. fin. tit. 13. p. 4. causa naturalium, seu legitimitatis, si in ea de jure, & valore matrimonij agatur, ut matrimonium annexa, censetur spiritualis: ac proinde sive principaliter, sive incidenter tractetur, debet coram Ecclesiastico agi. c. 5. c. 7. b. t. Adcò, ut secularis debeat superferre in causa principali, donec natalium causa coram Ecclesiastico disquiratur. c. 3. de Ordin. cognit. si solum circa factum inquiretur; v. g. an matrimonium sit defecto inter personas habiles contractum, potest Laicus de causa naturalium incidenti cognoscere; arg. c. 5. b. t. Barb. in c. 7. b. t. n. 2. Covarr. & alij. Deinde filij naturales, secus spurij, legitimantur per subsequens matrimonium eorumdem parentum, quicumque hi sint; & etiam si dispares sint in qualitate: & etiam si foemina sit meretrix publica: & etiam si tantum ratum sit matrimonium, vel à senibus, vel constitutis in articulo mortis contractum, dummodo in facie Ecclesiæ, hoc est, coram Parocho, & testibus, ubi Trid. est receptum contractum sit. Et etiam si denuntiationes culpabiliter sint omisse, nam hæc omisio non reddit matrimonium invalidum. Ubi Trid. non est receptum non requiritur illius solemnitas. Tale enim matrimonium fisione ju-

ris retrotrahitur ad tempus copulæ cum matre habitæ. c. 6. b. t. L. 10. L. 11. c. de Natural. liber. L. 1. tit. 13. p. 4. Sic exigente matrimonio, & liberorum favore, siquidem filij culpa parentum poenam evadunt, & parentes turpiter conjuncti, filiorum amore, ad matrimonium alliciuntur. Sanchez de Matrim. lib. 7. D. 105. Ponz. de Matr. lib. 11. cap. 1. ex num. 1. Barb. in c. 6. b. t. Gonz. in c. 1. b. t. n. 11. Hinc si Titius; v. g. ex Seja habuit filium naturalem, & postea contraxit cum Mevia, si hac mortua, cum Seja contrahat, legitimatur filius naturalis: quia matrimonium retrotrahitur ad tempus copulæ. Ponz. de Matr. L. 11. cap. 1. n. 15. Barb. in c. 6. b. t. n. 7. Hac eadem ratione, si Titius ex Seja habens Sempronium filium naturalem, & ex eo nepotes, si cum Seja contrahat, non solum vivente, sed etiam mortuo Sempronio, legitimantur nepotes. Nam retrotracto matrimonio, & per illud legitimato Sempronio, consequenter legitimi sunt nepotes respectu Avi; arg. L. 5. ff. de Gradib. & affinib. ubi adoptatus in filium censetur frater filij naturalis præmortui. Covarr. de Spons. p. 2. cap. 8. §. 2. Ponz. de Matr. lib. 11. cap. 1. n. 23. Barb. in c. 6. b. t. num. 32. contra Bald. Decium, & alios. Non solum quando intercedit verum matrimonium legitimantur filij; sed etiam, quando hoc est invalidum ob aliquod occultum impedimentum dirimens, putativè tamen est justum, & validum: quia in facie Ecclesiæ, & ignorantèr est contractum. Si enim tale matrimonium prolem ex eo natam faceret legitimam. c. 2. c. 14. b. t. cur non legitimabit antecesserit namque Suar. de Conf. D. 50. sect. 1. n. 10. Sanchez de Matr. L. 3. D. 42. n. 2. Ponz. de Matr. L. 11. c. 1. n. 13. Ponz. in c. 2. b. t. n. 6. contra Covarr. de Sponsal. p. 2. cap. 8. §. 2. n. 20. Sarmient. Mol. & alios. Hæc eadem ratione dicendum est, legitimari per matrimonium non solum prolem verè naturalem, sed etiam eam, quæ cum verè sit spuria, putatur naturalis; v. g. si filius procreatur à consanguineo, vel conjugato, qui à comparte haberetur, ut solutus, & extraneus. Nam talis copula solum materialiter esset adulterina, vel incestuosa. Sylv. Fonz. de Matr. lib. 11. cap. 2. n. 8. contra Covarr. Gutierr. Garc. de Benef. p. 7. cap. 2. n. 33. Molin. tr. 2. D. 172. n. 11. Barb. in c. 6. b. t. n. 42.

167 Ut filij naturales dicantur, sufficit si aliquo ex tribus temporibus conceptionis, scilicet, nativitatis, vel medio

habiles sint ad contrahendum licet in alijs irretiti impedimento dirimente inveniantur. *L. 11. C. de Natural. liber. Quod præcipue in nostra Hispania de Jure Regio tenendum est. L. 11. Taur. L. 9. tit. 8. L. 5. R. C.* Sicut quodlibet ex his temporibus sufficit ad ingenuitatem. *L. 5. L. 7. ff. de Stat. hemin.* Ac proinde filius conceptus tempore, quo parentes erant inhabiles ad contrahendum ob impedimentum Ordinis Sacri, vel ligaminis, si nascatur tempore, quo tale impedimentum jam erat ablatum per dispensationem, vel alio modo, naturalis est: ac proinde per subsequens matrimonium legitimitur. Sic *Covarrub. de Sponsal. p. 2. cap. 8. §. 2. Sancb. de Matr. lib. 8. D. 7. n. 19. Greg. Lop. in L. 2. tit. 15. p. 2. Pone. de Matr. lib. 11. cap. 3. Molin. Barb. & alij.* Contrarium tamen tenent alij cum *Suar. de Cons. D. 50. sect. 1. n. 3.* In legitimatione præcipue attenditur favor publicus matrimonij. *c. 6. b. t.* ac proinde, nec parentum, nec aliorum legitimorum filiorum consensus requiritur: imò nec ipsius legitimandi; *arg. L. 38. ff. de Pañ. c. 12. de For. compes.* ut contra aliquos Civilistas tenent *Covarr. de Sponsal. p. 2. cap. 8. §. 2. n. 16. Molin. de Jus. & jur. tr. 2. D. 172. n. 5. Ponce de Matr. L. 11. cap. 1. n. 22.* Nec de Jure Canonico, nec Civili requiruntur ad legitimationem instrumenta nuptialia, quibus dos, vel donatio propter nuptias constituatur, cum nec ad valorem matrimonij requirantur, ut contra aliquos tenent *Pone. de Matr. L. 11. cap. 1. n. 18. & alij.* Filij naturales, secuto parentum matrimonio, non solum legitimi censentur, sed verè legitimi sunt. *Barbos. & Gen. in c. 6. b. t. n. 4.* Ac per omnia alijs fratribus legitime natis æquiparantur. Et eorum legitimatione revocatur donatio omnium bonorum; *arg. L. 8. C. de Revoc. donation.* Habentque querelam, retractum, &c. nobilitatem paternam consequuntur, armis, ac insignibus familiarie uti possunt. *Tirac. de Nobil. cap. 15. n. 21. Gonz. in c. 1. b. t. n. 9.* Suntque capaces Sacrorum Ordinum, beneficiorum, & dignitatum, Cardinalatu excepto *ex Const. Sixt. V. Postquam 1590.* Possunt tamen in Episcopos eligi. *Barb. in c. 6. b. t. n. 24. & 25.* Succeduntque in hæreditatem legitimam parentum, & cognatorum, in secula, emphiteusim Ecclesiasticam, fideicommissa, in Regna, Principatus, & majoratus, & alia hujusmodi. Siquidem fictione juris creduntur

nati ex legitimo matrimonio. Itaque sic legitimus præfertur filijs legitime natis post ejus legitimationem: imò juxta plures, etiam natis ante ejus legitimationem, si nati sint post illius natiuitatem; v. g. Titius habuit Sempronium ex Titia soluta *ann. 1720.* Postea *ann. 1724.* contraxit cum Seja, ex qua habuit filios legitime natos; postea *ann. 1730.* mortua Seja contraxit cum Titia, Sempronius ergo Titix filius legitimus jam per matrimonium præfertur in majoratu suis fratribus legitime natis. Sic *Felin. Covarr. de Sponsal. p. 2. cap. 8. §. 2. n. 35. Pone. de Matr. L. 11. cap. 11. n. 9.* Dicendum tamen est, quod licet hæc legitimitas prosit filijs naturalibus, quando nullum legitimi præjudicium sequitur; non tamen illis prodest, ut præferantur antea legitime natis: quia jus prælationis quæsitum habent in majoratum, quod non potest tolli per privilegium legitimationis factæ per subsequens matrimonium, siquidem tale privilegium non debet esse legitimis damnosum. Deinde mater filij legitime nati potest conquiri tanquam decepta, si suo filio naturalis præferretur: cum fortè si hoc scisset, non consensisset in matrimonium. Et probatur *ab arg. L. 12. Taur. L. 10. tit. 8. lib. 5. R. C.* Sic *Molin. de Primogen. Azov, Greg. Lop. in L. 2. tit. 15. p. 2. V. Sino el fijo mayor. Gom. in L. 12. Taur. n. 64. Cisneros, Cevallos, & alij apud, & cum Gonz. in c. 6. b. t. num. 9.* Et hanc sententiam vocant communioem. *Barb. in c. 6. b. t. n. 23. Azov. in L. 10. tit. 8. lib. 5. R. C. n. 15.* Quando verò fundator majoratus excludit à successione legitimatum per subsequens matrimonium, cum hoc à voluntate dependeat fundatoris, non potest in majoratum succedere; si verò non excludatur modo dicto, sed vocetur ad majoratum filius legitimus ex legitimo matrimonio natus, potest succedere filius naturalis legitimus, quia jam per subsequens matrimonium retroactionem intelligitur de legitimo matrimonio natus; *arg. c. 6. b. t. L. 1. tit. 13. part. 4. Sic tenent Pone. de Matr. L. 11. c. 11. n. 10. Molin. de Primogen. L. 3. c. 1. n. 10. contra Barb. in c. 6. b. t. n. 22. Gonz. in c. 6. b. t. n. 10. & alios.*

168 Ultra prædictos modos, quibus filij, vel nascuntur, vel sunt legitimi, datur legitimitas per rescriptum Principis facta. Et quidem solus Supremus Princeps Superiorem non recognoscens potest legitimize, vel jus legitimandi

com-

committit. *c. 13. b. t. Molin. de Jus. & jur. tr. 2. D. 173. n. 7. Ponz. de Matr. L. 11. cap. 5. n. 1.* Sic Rex in suo Regno legitimize potest suos subditos, non alios, & quidem, quoad effectus tantum profanos, non verò quoad Ecclesiasticos; *arg. c. 13. b. t.* Nam legitimitas est actus jurisdictionis saltem voluntariæ, quæ in non subditum nequit exerceri. *Covarr. de Sponsal. p. 2. cap. 8. §. 8. n. 44. Ponce de Matr. L. 11. cap. 6. u. 2.* Nec potest extendi ad effectus extra legitimantis potestatem existentes. Similiter Papa in territorio suo dominio temporali subiecto legitimize valet, etiam quoad effectus temporales. *c. 13. b. t.* quoad effectus tamen Ecclesiasticos potest in universali Ecclesia legitimize ex universalis potestate, quam habet: secus quoad sacculares, nisi alicujus Regni, vel Provinciæ gravis necessitas spiritualis; v. g. fidei, seu Religionis id exposceret. *Covarr. de Sponsal. p. 2. cap. 8. §. 8. n. 18. Sancb. de Matr. L. 8. D. 7. n. 1. Ponce de Matr. L. 11. cap. 6. n. 6.* Indirectè tamen potest ubique legitimize, vel declarando validum matrimonium, de cujus valore dubitatur, vel si certe nullum est ob aliquod impedimentum; & quidem tantum Ecclesiasticum, dispensando in radice matrimonij, hoc est tollendo impedimentum, vel derogando Legem Ecclesiasticam, qua cessante, cum matrimonium validum sit, filij ex eo nati absolute legitimi sunt, quoad omnes effectus, non tantum Ecclesiasticos, scilicet ad ordines, beneficia, & dignitates; sed etiam ad hæreditatem, fundam, majoratus, aliosque effectus sacculares: quin obstat, quod pater sit præmortuus, nec quod legitimitas, causi id exigente, aliquomodo in præjudicium cedat tertij. Sic contra *Nav. Molin. de Jus. & jur. tr. 2. D. 624. & alios,* tenent *Ponce de Matr. L. 11. cap. 5. n. 9. Sancb. de Matr. L. 8. D. 7. n. 4. ubi plures essent, & concludit: & his diebus in hoc prætorio Granatensi sententia pars hæc definita est, Gonz. in c. 13. b. t. num. 22.*

10 Ut rescriptum valeat debet in libe'o, in quo legitimitas impetratur, ex primi. 1. causa, quæ ad legitimationem debeat movere. 2. an extent liberi legitimi 3. an legitimandus sit spurius, ve naturalis. Si naturalis, an possit sine patris dedecore per matrimonium legitinari: si spurius, an natus sit ex incestu cum matre, filia, vel sorore habito, vel an ex sacrilegio; & tunc an natus sit ex

Tom. II.

Sacerdote, Moniali, Religioso, vel utroque simul: vel an ex adulterio natus sit. *Ponz. de Matrim. lib. 11. cap. 7.* Per rescriptum enim Principis non solum filij naturales, sicut per subsequens matrimonium: sed etiam spurij, & nati ex coitu damnato legitimi possunt. Magnum tamen versatur discrimen inter hos legitimos. Nam per subsequens matrimonium legitimatus omnia jura legitimatorum, præter posse ad Cardinalatum assumi, acquirit: legitimatus per rescriptum solum habilitatur, quoad ea, quæ nullo modo in præjudicium legitimorum cedunt; nec ipse succedit in feudum, majoratum, & similia, nisi hoc in rescripto, saltem in genere exprimitur. Ac proinde legitimitas à Principe concessa, natis filijs legitimis cessat, & revocatur quoad paternam successione; *arg. L. 8. C. de Revoc. donat.* Et quidem in nostra Hispania, etiam à Principe, quis sit legitimus expressè, ut succedat in hæreditates ascendentes; natis legitimis, evanescit quidem talis legitimitas quoad hunc effectum; secus quoad alios: imò etiam cessat legitimitas per rescriptum, si post ipsam, filij naturales per subsequens matrimonium legitimentur. *L. 12. Taur. L. 10. tit. 8. lib. 5. R. C.* Et concludit, *Pero en todas las otras cosas, assi en succeder a los otros parientes, como en bonras, y preheminas; que han los hijos legitimos, mandamos que en ninguna cosa desieran de los hijos nacidos de legitimo matrimonio.* Legitimitas per Principem non aliter fit, quam patre consentiente; imò, & libello supplici legitimationem petente, ipsoque filio legitimando, saltem non contradicente, vel ratum habente, alijsque liberis legitimis, si extent, consentientibus: quia Princeps non censetur velle legitimize cum eorum præjudicio. Non verò requiritur consensus cognatorum, alias ab intestato venientium: quippe adhuc non habent jus aliud, sed tantum spem ad bona. *Ponce de Matr. L. 11. cap. 7. Gonz. in c. 13. ex n. 21.* In nostra Hispania non prodest hæc legitimitas ad nobilitatem obtinendam, & ad habendam exemptionem à tributis, hoc est: *No se estenden a baldaguia, ni exempcion de pechos, y tributos.* *L. 12. tit. 2. lib. 6. Reco. m. 17. n. 12. p. 1. Casella.*

O2

TIT.

TIT. XVIII.

Qui matrimonium accusare possint, vel contra illud testificari.

170 **N**ON agitur in presenti de accusatione, seu denuntiatione impedimenti matrimonij, quando hoc adhuc non est contractum; siquidem tunc omnes de Populo possunt, quin & tenentur illud Parocho, vel Judici Ecclesiastico denuntiare, ut in *tit. 3. hujus Libri* dictum est. Nunc agitur, quando matrimonium jam est contractum, & potest accusari, seu impugnari, vel quoad separationem, quoad vinculum; vel quoad divortium, quoad cohabitationem tantum: & tunc solus conjux innocens, in cujus favorem jus divertendi principaliter est introductum, potest accusare matrimonium; si vult, & potest similiter non accusare: siquidem huic juri renuntiare valet. *c. 4. de Adulter. L. 2. tit. 9. p. 4.* Hac eadem ratione soli conjuges admittuntur ad impugnandum matrimonium, ut tamquam invalidum dissolvatur, quando ejus nullitas provenit ex impotentia, errore circa personam, aut conditionem, vel ex metu: quippe conjux potest impotentem, tamquam fratrem forori cohabitare. *c. 4. de Frigid. & malefic. Et errore, & metu cessantibus potest de novo in matrimonium conjux meram passus consentire. c. 2. & fin. de Conjug. serv. c. 4. b. t. c. 21. de Spons. L. 1. tit. 9. p. 4.* Si vero ob consanguinitatem, affinitatem, vel publicam honestatem matrimonium dissolvi intendatur, admittuntur parentes, & consanguinei: hijsque deficientibus vicini: quia meliorem impedimenti notitiam possunt, & solent habere. *c. 3. b. t. Quando ex alio impedimento impugnatur, non solum conjuges, sed, & alij, qui non repelluntur precipue si illorum interfit admittuntur, arg. c. 1. de His que vi. L. 3. tit. 9. p. 4.*

171 **A**b accusatione ergo repelluntur. 1. qui falso, & malitiose accusare præsumentur. *c. 14. 2. q. 1. 2.* qui accusant, vel ab accusando desistunt pecunia accepta turpis qualis causa. *c. 5. b. t. L. 4. tit. 9. p. 4.* 3. qui non manifestaverunt impedimentum, cum proclamationes sunt facte: nisi jurent, vel proclamationes ignorasse, vel earum tempore

notitiam impedimenti non habere. *T. 5. tit. 9. p. 4. 4.* Qui absentes accusant per literas, non personaliter; nisi alia suffragentur adminicula. *c. 2. b. t. 5.* Mulier quæ invita ab initio, & metu coacta contraxit, sed copulam postea admisit. *c. 4. b. t.* Quando impugnatur matrimonium contrahendum, sufficit semiplena probatio per famam communem, vel per unum testem, etiamsi sit denuntiator: quia tutior via in tali dubio sequenda est; cum agatur de peccato vitando. *c. 12. de Sponsal. c. 2. de Consanguinit. c. 4. de Testib. L. 18. tit. 9. p. 4.* Si matrimonium jam est contractum, non aliter dissolvitur, quam si adit plena probatio per duos testes juratos omni exceptione majores. *c. 23. de Testibus*, si hæc desit, vel aliud dubium juris insurgat pro matrimonio, non contra illud est pronuntiandum; quia præsumptio est pro matrimonio, in cujus possessione sunt conjuges præcipue, quia matrimonij causa favorabilis est. *c. fin. de Sent. & Re judic.* Et ut occasio collisionis tollatur, non est credendum conjugibus, etiamsi ambo defectum, vel delictum, ex quo esset dissolvendum fateantur. *c. 5. de Eo, qui cognovit.* Si tamen non dissolutionem, sed dispensationem petant, quia cessat collisionis periculum, ipsis creditur. Ad probanda autem ea, quæ ab accusatore obijciuntur, debent in testes admitti illi, qui non sint suspecti fidei, & meliorem notitiam contoverfite habere creduntur. *c. 47. de Testib.* etiamsi si pater sit, vel consanguineus, precipue, cum de consanguinitate, vel affinitate, vel publica honestate agitur. *c. 3. b. t. c. 5. de Testibus*, etiamsi pro matrimonio sustinendo contra accusatorem deponant. Repelluntur tamen à testimonio deinde: 1. qui sunt suspecti fidei; v. g. quoad deponendum, vel non deponendum, pecuniam accipit. *c. 1. de Testib.* 2. Qui matrimonium accusat, ne idem actor, & testis sit, nisi forte sit denuntiator; & Index ex officio inquirat: tunc enim admittitur, *arg. c. 4. de Testib.* 3. Qui non viva voce, sed abientes per literas testificantur. *c. 2. b. t.* nisi aliud suadeat contrarium. De quibus agitur *in L. 15. L. 16. 17. tit. 9. p. 4.* Matrimonium semper impugnari potest, etiamsi pro ejus valore sententia lata sit: nam hæc nunquam transit in rem judicatam. *c. 7. de Sent. & Re judic.* Ob vitandum periculum peccati, quod ex cohabitatione non conjugum resultaret. Sed cum hæc ratio, mortuus conjugibus,

Qui matrimonium accusare possint, vel contra, &c. 109

bus, cesset, si tunc filijs moveatur lis, quæ eorum legitimitas ob nullitatem matrimonij impugnetur: tunc sanè habet locum Jus Commune, quo actiones civiles quæcumque sint, 30. vel 40. criminales, seu accusationes, 20. annis præscribuntur, & extinguuntur. 172 **C**ausa matrimonialis ad Judicem Ecclesiasticum pertinet. *c. 13. de Ordin. cog. vit. c. 5. c. 7. Qui filij legit. Trid. sess. 24. de Matr. Can. fin.* quia matrimonium est Sacramentum, ac proinde est res spiritualis, cujus cognitio ad Ecclesiasticum spectat. *c. 2. c. 3. de Judic.* Etiam si incidat in causam secularè, quæ apud Laicum agitur; quia hic adeo incapax ejus cognitionis est, ut neque summarie de ea cognoscere valeat; nisi de mero facto agatur: quippe tunc potest cognoscere, ut sæpe diximus. Nomine matrimonij veniunt, quæ cum ipso sunt connexa, ut sponsalia, impedimenta matrimonij, & eorum dispensationes, jura, & obligationes conjugum, & sponsorum, proliam legitimitas, & benedictio nuptialis. Nam accessorium sequitur principalis naturam. *c. 42. de Regul. jur. in 6.* Causa doris, donationis propter nuptias, hereditatis, alimentorum, & alia hujusmodi ad forum Sæculare spectant; nisi in causam matrimonialè incidant. Tunc namque de eis Ecclesiasticus cognoscit, cujus jurisdictione ad has causas prorogatur: nam licet sit incompetens respectu illarum, non tamen incapax. *c. 5. 6. 6. 7. de Donat. inter virum, & uxorem. Judex causarum matrimonialium est 1. Episcopus, non Prælati inferior. c. 12. de Exces. Prælat. Trid. sess. 24. de Ref. Matr. cap. 20. 2. Capitulum Sedevacante; arg. c. 11. c. 14. de Major. & Obedient. 3. Vicarius Generalis Episcopi, vel Capituli, etiam sine speciali mandato. c. fin. de Cognat. spirit. c. 1. de Frigid. & malef. L. 2. tit. 9. p. 4. ibi: *Et tal acusacion debe ser fecha ante el Obispo, ó ante su Oficial.* 4. Prælati exempti habentes jurisdictionem quasi Episcopalem in certo territorio, & in ejus populum. 5. Habentes privilegium Pontificis. 6. Delegati ad has causas à Papa, vel Episcopo: delegati tamen non possunt has causas suddelegare; *arg. c. fin. de Offic. deleg.* Qui sunt minuti præscriptione, non quadragenaria, ut olim, sed immemoriali prout à Sacra Congregate declaratum testatur. *Gonz. in Reg. 8. Cancel. Gloss. 33. n. 5. Sanchez. de Matr. lib. 3. D. 29. & alijs.* 7. Benedictus XIV. novissime providit pro gravitate causarum matrimonialium, quod quando*

ageretur de matrimonij dissolutione, vel nullitate, defensor matrimoniorum assignetur, qui in omnibus instantijs debeat citari, & audiri in favorem matrimonij, & à sententia nullitatis appellare. Præterea quod nunquam dissolvatur matrimonium, nisi interveniat pro nullitate duæ sententiæ penitus similes, & conformes, à quibus neque pars, neque defensor matrimonij crediderint appellandam; sic in *Contit. Dei miseratione. Ann. 1741.* *

TIT. XIX.

De Divortijs.

173 **D**ivortium, sic dictum est, vel à diversitate mentium, vel quia in diversas partes eunt, qui contrahunt matrimonium. *L. 2. ff. b. t. Sanè inter divortium, & repudium hoc interest, quod repudiari, etiam futuram matrimonium potest, non rectè autem sponsa divortij dicitur. L. 191. ff. de V. S. Divortium ergo est viri ab uxore, vel è contra legitima separatio. *c. 18. 33. q. 2. l. 191. ff. de V. S. l. 1. tit. 10. p. 4. ibi: Divortium est Latin, tanto quere decit en Romance, como departimiento; è è cosa, que departe la muger del marido; è el marido de la muger, por embargo que hi entre ellos, quando es probado en juicio derechamente.* Si latè sumatur, comprehendit etiam dissolutionem matrimonij, quoad vinculum; vel quia nullitèr erat contractum, & declaratur invalidum; vel quia matrimonium nondum consummatum, licet valide contractum, dissolvitur per professionem Religiosam. Sed stricte, & proprie significat separationem, sive perpetuam, sive temporalem, quoad thorum, & cohabitationem tantum, vinculo matrimonij permanente. Matrimonium validum inter christianos contractum postquam semel consummatum est, nunquam dissolvitur; nisi alterius conjugis morte; ut constat ex illo *Christi D. apud Math. 19. v. 6. quod Deus conjunxit, homo non separet.* Et ut *Apost. ait. 1. ad Cor. 7. v. 10. Mulier alligata est Legi, quanto tempore vir ejus vivit. D. Thom. in 3. p. Sup. q. 67. art. 4. in corp.* Qui & alij Textus de matrimonio consummato debent intelligi, sic Ecclesia declarante. *c. 1. c. 7. de Condes. conjugat. l. 4. tit. 10. p. 4. ibi: E por ende ha departimiento entre los casamientos, que hacen los Christianos; è los de las otras leyes: Cù segun Santa Eglefia manda, non se el casamiento se destruya, pues que es fecho dere-**

de rechamento, maguer venga, y divorcio, mas siempre tiene en vida daquello, que el feieron, è nunca puede casar ninguno de ellos, mientras que viviere el otro. Matrimonium enim consummatum significat conjunctionem Christi cum Ecclesia per assumptionem naturæ humanæ. c. 5. de Bigamis, quæ conjunctio cum perpetua, & indissolubilis sit, similiter perpetuum, & indissolubile debet esse matrimonij vinculum. Matrimonium etiam Hæreticorum consummatum non aliter dissolvitur, quam morte alterutrius, etiam si error privato contrahentes credant, matrimonium esse solubile. Nam si saltem in genere intendant contrahere matrimonium, ut est institutum, & necessarium ad procreationem prolis. (Et in dubio hanc intentionem habere censetur favore matrimonij; arg. c. fin. de Sent. & Rejudic.) Tunc hac intentio generalis prævalet errori privato: ac proinde verum, & indissolubile matrimonium contrahunt: secus est, quando consensum tali errori alligant contrahentes. Siquidem matrimonij substantia repugnat. Et tunc, nec valet, nec sufficit talis consensus ad verum matrimonium. c. fin. de Condit. apposit.

174. Fide Divina est certum, matrimonium fidelium consummatum, non dissolvi quoad vinculum adulterio alterutrius. Conc. Florent. in Decret. de Union. §. Septimum, Trid. sess. 24. de Sacram. Matr. Can. 7. quod docetur juxta Evangelicam, & Apostolicam Doctrinam. Luc. 16. v. 18. Marc. 10. v. 11. Apost. 1. Cor. 7. c. 47. Apostol. Opponunt tamen contra hanc veritatem aliqui Heretici. 1. Illud Christi Domini apud Matth. 5. v. 31. & 32. *Omnis, qui dimiserit uxorem suam excepta fornicationis causa, facit eam machari, & qui dimissam duxerit adulterat.* Et alibi apud ipsum Matth. 19. v. 9. *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, machatur.* Cum ergo, & exceptio firmet regulam in contrarium; arg. c. 4. de Reg. jur. in 6. l. 4. c. de Transact. & solum causa fornicationis sit excepta, sequitur non machari eum, qui ob fornicationem dimittit uxorem, & aliam ducit. Nec hic Text. potest intelligi de dimissione quoad thorum, sed de dissolutione vinculi matrimonij alias Christus D. non respondisset quaestioni Pharisæorum, nam hi de dissolutione matrimonij rogabant, non de divortio quoad thorum. Nec solum causa fornicationis exciperetur à Christo, nam ex alijs eidem causis potest, quoad thorum, & co-

habitationem, dimitti uxorem. Dicendum est tamen, quod Christus D. fuit interrogatus à Pharisæis, quando viro liceret uxorem dimittere, quæ dimissio duo continet, vel separationem, quoad vinculum, vel quoad thorum tantum, primam fieri negavit, hanc ex causa fornicationis, non ex quacumque, ut Judæi credebant, posse fieri respondit. Nec divortium novæ Legis subrogatum est in omnibus repudio veteris. Nam repudium significat dissolutionem, quoad vinculum, divortium, quoad cohabitationem tantum. *Abulensi in Matth. 19. q. 76. ad 5. sensus ergo illius Textus est, quicumque dimiserit uxorem suam extra causam fornicationis machatur, aut facit eam machari, quia eam sine causa justa dimittens, præbet ei occasionem machandi, & ipsi fornicatio imputatur. Hoc suadent alij Text. scilicet. Marc. 10. v. 11. Luc. 16. v. 18. 1. Cor. 7. v. 10. Quibus generaliter negatur dissolutio quoad vinculum, & Textus scripturæ debent inter se concordari; arg. Text. in c. 29. de Elect. in 6. Christus D. solum fornicationem excipit, quia fornicatio est unica causa ex se faciendi divortium perpetuum, & absolutum; licet plures alia dentur ad divortium faciendum ad tempus certum, vel incertum. Trid. sess. 24. de Sacram. Matrini. Can. 8. 2. Zacharias Papa in c. 23. 32. q. 7. ait: *Concubivisti cum sorore uxoris tue & si fecisti, neutram habeas, & si filia, qua uxor tua fuerit conscia sceleris non facit, si se continere non vult, nubat in Domino, cui vult.* Ergo quia dissolvitur matrimonium per adulterium. Resp. quod neutri altero superflite, permittitur matrimonium. c. 22. 32. q. 7. altero vero mortuo, permittitur innocenti, secus adulterio, cui in penam delicti matrimonium secundum prohibetur. Et olim erat unum ex impedimentis impedientibus. Sic communiter DD. 3. D. Ambros. in c. 17. 32. q. 7. ait: *Uxor à viro non discedat, nisi causa fornicationis, quod si discesserit, aut maneat innupta, aut reconcilietur viro suo, & vir similiter non dimittat uxorem; & addit D. Ambrosius: ideo non subdit de viro, quod de uxore præmissit, quia viro licet ducere aliam.* Ergo quia matrimonium dissolvitur adhuc uxore vivente; alias viro non liceret aliam ducere. Resp. quod iste Textus est suppositus; si quidem D. Ambros. in c. 4. 32. q. 4. & c. 2. 33. q. 2. credit, utriusque conjugis æquam esse conditionem. Si ergo D. Ambrosio hunc tribuimus Textum, dicendum*

dum est, locutum fuisse secundum Legem Juliam, qua marito innocenti permittebatur matrimonium, secus uxori adulteræ. 4. c. 6. 31. q. 1. ex Concilio apud Vermerias, vel Vormatiam ait: *Si qua mulier in mortem mariti sui cum alijs confilata sit, & ipse vir aliquem illorum se defendendo occiderit, si probare potest ille vir eam ream esse consilij, potest (ut nobis videtur) ipsam uxorem dimittere, & si voluerit, aliam ducere. R. quod hic testus est intelligendus juxta c. 1. b. t. ubi dicitur: Potest ipse post mortem uxoris, si voluerit aliam ducere, ipsa autem infidelitatis poenitentia abque spe conjugij stet subiecta. Quæ omnia clare explicantur in l. 2. tit. 10. p. 4. ibi: *Fueras ende en el departimiento, que fue fecho por razon de adulterio, ca podria casar el que fincasse vivo desques que muriesse el otro.**

175. In Lege Natura fuit matrimonium indissolubile ex Matth. 19. ubi Christus Pharisæis de repudio interrogantibus respondit: *Ab initio autem non fuit sic.* In Lege autem Moyfis, seu scripta Judæis fuit permittum repudium. Deuter. 24. ibi: *Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem, scribet libellum repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua cumque egressa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudij, & dimiserit de domo sua, vel certè mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere eam in uxorem.* In qua Lege ait D. Thom. in 3. p. sup. q. 67. art. 5. in corp. duo erant permilla, scilicet, dimittere uxorem, & uxorem dimissam alteri jungi: & duo præcepta, scilicet, scriptura libelli repudij, & quod iterum, maritus repudians, eam accipere non possit. Permittebatur enim repudium ad vitandum uxoricidium, ad quod incitabat odium contra uxorem conceptum, vel ob uxoris fornicationem, vel ob lepram, vel aliam fœditatem corporis, vel animæ, in quo variant DD. Hoc quidem repudium juxta aliquos licitum erat ex dispensatione Divina, quod videtur probari ex eo quod Prophætæ non reprehendissent repudium, & alias per ipsum dissolvebatur matrimonium. Deut. 24. l. 4. tit. 10. p. 4. & hanc partem tulerunt D. Chrysostom. Alb. Mag. Durand. Abul. Palac. Belarm. Sanchez de Matr. lib. 10. D. 1. n. 7. Ponc. de Matr. lib. 7. cap. 50. n. 1. Gonz. in c. 1. b. t. n. 6. dicendum tamen est, quod tam repudium, quam matrimonium, quod cum alio con-

trahebat repudiata, solum permittebatur, quatenus non puniebantur, ut sic majora vitarentur mala: ut satis clarè ex illis verbis Christi D. apud Matth. 19. v. 8. *Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: dederunt D. Hieronym. l. 1. com. in Matt. c. 5. & l. 3. c. 19. D. Bonac. Covarr. de Spons. p. 2. c. 7. §. 4. n. 4. & alij, & præcipue Magist. Sent. in 4. D. 33. p. 2. ibi: *Permisit Moyses aliam ducere, dato priori libello, quod propter duritiam cordis eorum permittum Christus dicit: non ut concederetur dissidium, sed ut tolleretur homicidium; permisit fieri mala, ne fierent peiora.* Et ibid. D. Thom. art. 2. q. 2. in corp. hanc sententiam communiorem dicit, quamvis ipse utramque probabilem judicet. Hanc permissionem Judæis factam forte, ut exemplar sumplerunt Cretenses, Athenienses, Romanæ, & aliæ Gentes, apud quas repudium maximè viguit. l. 2. ff. b. t. & divortia frequentissima erant, ut testantur Martial. lib. 6. Epigr. 7. *Aut minus, aut certè, non plures tricesima lux est, & nubit decimo jam Thesela viro.* Nam ex quacumque, etiam levi causa, divortium fiebat, ut lepidè depingit Juvenalis: *Si verum excutias facies, non uxor amatur: tres rugæ subeant, & se cutis arida laxet, sicut obscuri dentes, oculique minores: collige sarcinulam, dicit libertus, & exi.* Hodie verò tam Judæis, quam alijs illicitum est repudium: siquidem à Christo D. fuit revocatum, & ad primævam indissolubilitatem redactum est matrimonium. Matth. 19. v. 6. c. 8. b. t. ibi: *Cum tale repudium veritas in Evangelio reproboverit.* Et quidem attenda præcisè natura matrimonij aliqualem inseparabilitatem, & indissolubilitatem habet, quæ quidem etiam competit matrimonio rato de Jure Divino, & Naturali; ut probatur ex c. un. de Voto in 6. Trid. sess. 24. de Matr. in princ. majorem tamen inseparabilitatem sibi ratione Sacramenti arrogavit. Sic D. Thom. 3. p. sup. q. 67. art. 1. in corp. ibi: *Resp. attendendum, quod matrimonium ex intentione nature ordinatur ad educationem prolis, non solum ad aliquod tempus, sed per totam vitam prolis. Undè de Lege nature est, quod parentes filijs thesaurizent, filij parentum heredes sint, & ideo cum proles sit commune bonum viri, & uxoris, oportet eorum societatem perpetuo permanere indivisam secundum Legis naturæ dictamen, & sic inseparabilitas matrimonij est de Lege nature.* Et postea ad 2. ait: *Quod inseparabili-**

litas competit matrimonio; secundum quod est signum perpetuae conjunctionis Christi & Ecclesiae, & secundum quod est in officium naturae ad bonum prolis ordinatum, sed quia separatio matrimonij magis directè repugnat significatione quam prolis bono, cui ex consequenti repugnat inseparabilitas matrimonij magis in bono Sacramenti intelligitur, quam in bono prolis, quamvis in utroque intelligi possit. Sic plures cum Sanch. de Matr. lib. 2. D. 13.

176 Matrimonium infidelium, etiam consummatum potest dissolvi in favore Religionis, & fidei ex Divina dispensatione, etiam quoad vinculum. 1. Si uno ad fidem converso alter cum eo renuit cohabitare, ex eo quod sit conversus ad fidem per susceptionem baptismi. Ita Apost. 1. ad Cor. 7. ex v. 13. ibi: *Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illo, non dimittat virum: sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: quod si infidelis discedit, discedat, non enim servituti subiectus est frater, aut soror in hujusmodi.* c. 3. e. 4. e. 7. c. 7. seg. 28. q. 1. c. 7. e. 8. b. t. L. 3. tit. 10. p. 4. Quando infidelis utique consentit cohabitare converso, non tamen aliter cohabitaret, quam cum creatoris contumelia, quatenus fidem, nomenque Dei, & Christi contemnat, domesticorum conversionem prohibeat, vel conjugem fidelem ad peccatum inducat, c. 4. e. 5. e. 6. 28. q. 1. L. 3. tit. 10. p. 4. e. 7. b. t. ibi: *Si enim alter infidelium conjugum ad fidem Catholicam convertatur, altero, vel nullo modo, vel non sine blasphemia Divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, et cohabitare volente: qui relinquatur ad secunda, si voluerit, vota transibit: & in hoc casu intelligimus, quod ait Apostolus, si infidelis discedit, discedat: frater enim, & soror non est servituti subiectus in hujusmodi. Et Canonem etiam, in quo dicitur: contumelia creatoris solvit jus matrimonij circa eum, qui relinquatur, si verò alter fidelium conjugum, vel latatur in haeresim, vel transeat ad gentilitatis errorem, non credimus, quod in hoc casu is, qui relinquatur, vivente altero, posset ad secundas nuptias evolare: licet in hoc casu major appareat contumelia creatoris: nam etsi matrimonium inter infideles existat, non tamen est ratum: inter fideles autem verum, & ratum existit: quia Sacramentum fidei, quod senel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugij Sacramentum, ut ipsum in conjugibus,*

illo durante perduret. In his tamen casibus, non statim matrimonium dissolvitur; sed tunc quando fidelis aliud matrimonium contrahit; arg. c. 8. h. t. c. 2. 28. q. 2. Nam ibi dicitur absolute, quod per baptismum non solvantur conjugia. D. Thom. in 3. p. sup. q. 59. art. 6. in corp. ibi. Respondeo dicendum, quod fornicatio corporalis, & infidelitas specialem habent contrarietatem ad bona matrimonij. Unde specialem habent vim separandi matrimonium, sed tamen intelligendum est: quod matrimonium dupliciter solvitur: uno modo quantum ad vinculum, & sic non potest solvi postquam matrimonium est ratificatum, neque per infidelitatem, neque per adulterium, sed si non est ratificatum solvitur vinculum permanente infidelitate in altero conjugum: si alter conversus ad fidem, ad aliud conjugium transeat. Non autem solvitur vinculum praedictum per adulterium: alius infidelis liberè posset dare libellum repudij uxori adultera, & ea dimissa aliam ducere, quod falsum est. Alio modo solvitur matrimonium, quantum ad actum. Et sic solvi potest tam per infidelitatem, quam per fornicationem spirituales, sed propter alia peccata non potest solvi matrimonium, in quantum ad actum, nisi forte ad tempus se velit subtrahere à consortio uxoris ad castigationem ejus subtrahendo ei praesentia sua solatium. Consentient D. Bonav. Navar. Sanch. de Matr. lib. 7. D. 75. n. 4. Ponce de Matr. lib. 7. c. 48. n. 17. & alij contra Gloss. in c. 7. b. t. Abul. Abbat. & alios. Hinc est, quod infidelis non potest matrimonium novum contrahere, antequam conversus ad fidem novum contrahat matrimonium: siquidem antea non est dissolutum antiquum: alio tamen jam contração matrimonio à converso ad fidem, potest & ipse infidelis, non solum valide, & facile ab omnibus conceditur: siquidem jam primum solutum est, sed etiam licitè novum contrahere matrimonium: quia nullum jus hoc prohibet, ut contra D. Thom. in 4. D. 39. q. un. art. 5. ad 3. & alios tenent Gloss. in c. fin. 28. q. 2. Abul. Sanch. de Matr. lib. 7. D. 77. n. 6.

177 Licet sit certum, posse conversum stante infideli in sua oblatione, ordines suscipere, vel Religionem ingredi: nec matrimonium instaurari altero conjugè postea ad fidem converso: sicut quando divortio factò ob adulterium uxoris est vir ordinatus, vel Professus Religionem. D. Thom. in 4. D. 39. q. un. art. 5. Sanch. de Matr. L. 7. D. 76. n. 6. non tamen

men est certum dissolvi matrimonium, si conversus Sacros Ordines suscipiat; ut tenent S. Bonav. in 4. D. 39. art. 2. q. 2. vel Religionem profiteatur, ut tenent Sanch. de Matr. L. 7. D. 76. ex n. 9. Salmanticens. de Matr. tr. 9. cap. 4. n. 52. Quia tale matrimonium solum dissolvitur ex Divina dispensatione, quae nullibi concessa legitur ordinationi Sacri, nec professioni Religiosae. Abul. in 1. Reg. 8. q. 68. & 74. Ponce de Matr. L. 9. c. 1. n. 19. si infidelis cohabitare velit converso sine injuria creatoris, nec sit perversionis periculum, quale non est cum Indis, & alijs Gentilibus, non potest conversus ab infideli recedere, & aliud contrahere matrimonium: imò potest accidere, quod per conversum etiam infidelis convertatur, ut ait Apost. 1. Cor. 7. ex v. 12. *Si quis frater uxorem habet infidelem, & haec consentit habitare cum illo, non dimittat illam.* c. 7. e. 8. b. t. D. Thom. in 4. D. 36. q. un. art. 5. in corp. D. Bonav. ibid. art. 2. q. 1. Nav. Man. c. 72. n. 49. Valent. Toledo, & alij contra Soto, Sanch. de Matr. lib. 7. D. 74. n. 9. Ponce de Matr. L. 7. c. 48. n. 10. Qui negant posse conversum cum infideli cohabitare; sed eorum doctrina ex c. 10. 28. q. 1. deducta est intelligenda cum imminet perversionis periculum. Si conjuges fideles à fide apostatarunt, & postea alter eorum respicit, fidemque rursus amplectatur, non potest novum matrimonium inire, etiam in apostasia periteverans, vel absolute nolit cum eo cohabitare, vel non aliter, quam cum injuria creatoris: quia cum sit matrimonium consummatum fidelium; nunquam nisi morte dissolvitur; arg. Trid. sess. 24. de Sacram. Matr. Can. 5. Barb. in c. 7. b. t. n. r. Potest tamen conversus, quoad thorum, & cohabitationem ab apostata separari. c. fin. de Convers. conjugat. c. 6. h. t. Quando infidelis, qui in sua infidelitate plures habebat uxores convertitur: cum habere plures uxores sit contra Legem naturae, quae etiam infideles sunt adstricti, ideo non est verum matrimonium infidelis, nisi cum illa cum qua primo contraxit: unde si ipse cum omnibus suis uxoribus convertatur potest cum prima commanere, & alias debet abjicere. Si autem primè converti noluerit, & aliqua aliarum convertatur, idem jus habet cum illa contrahendi de novo, quod cum illa habebat. Quod si primè uxori dedit libellum repudij, aliamque duxit, & in illo matrimonio existens convertatur, cum infideli non liceat uxorem repudiare, quia repudium est contra Le-

gem naturae; teneat repudiatam accipere, si voluerit converti, & aliam abjicere. D. Thom. in 3. p. sup. q. 59. art. 3. ad 4. & 5. 178 Matrimonium fidelium nondum consummatum, sed ratum tantum, adhuc dissolvi potest, etiam utroque conjugè vivente; nam licet verè Sacramentum sit, neutiquam tamen significat unionem Christi cum Ecclesia qualem significat matrimonium consummatum, & quae est indissolubilis; sed unionem animae cum Deo per gratiam, quae solubilis est. c. 5. de Bigam. Dissolvitur ergo 1. per professionem Religiosam. c. 2. e. 7. de Convers. conjugat. Trid. sess. 24. de Sacram. Matr. Can. 6. *Si quis dixerit matrimonium ratum non consummatum per Religionis professionem alterius conjugum non dirimi: Anathema sit.* Est ergo de fide, matrimonium ratum per professionem Religiosam dissolvi. Sanch. de Matr. L. 2. D. 18. n. 3. 2. Pontifex ex universalis potestate ad gubernandam Ecclesiam ipsi à Christo D. concessa. Matth. 16. v. 18. & 19. ibi: *Et tibi dabo claves Regni Caelorum, &c.* potest quidem dispensare in matrimonio rato fidelium; non quidem potestate humana, sed potestate à Christo specialiter accepta, ut optime dicit Suarez tom. 3. de Relig. L. 6. c. 17. n. 21. arg. text. in c. 2. de Translat. sicut potest dispensare in professione Religiosa; per quam matrimonium dissolvitur: estque locus regulae: *Si vincio vincentem te, à fortiori vincam te.* Gloss. in L. 14. ff. de Divers. & tempor. praescript. & sic fecerunt Mart. V. Paul. IV. Pius IV. & alij. Et de Greg. XIII. refert Enriq. L. 11. de Matr. c. 8. n. 11. unica die cum undecim dispensasse. Et sic resolutum fuit à S. Congregat. specialia jussa Clem. VIII. habita die 16. Julij 1599. apud Pignat. tom. 1. conf. 148. n. 5. Et quidem in dubio pro Pontificis potestate stare debemus; & quantum liceat, ampliari debet. Et hanc sententiam tenent Gloss. Innoc. Joan. Andr. & Abb. in c. 7. de Convers. conjugat. Nav. Man. c. 22. n. 21. Greg. Lop. in L. 5. tit. 10. p. 4. Suarez tom. 3. de Relig. L. 6. c. 17. n. 21. Barb. L. 2. Jur. Eccl. c. 2. n. 121. Sanch. de Matr. L. 2. D. 14. n. 2. Belarm. Laym. Less. & alij contra Scotam in 4. D. 31. q. 1. S. Bonav. in 4. D. 27. art. 3. q. 2. Cov. Sot. Gutier. & alios, apud, & cum Ponce de Matr. lib. 9. c. 3. ex n. 3. Quod delucide confirmat Benedict. XIV. in Confit. Dei miseratione. ann. 1741. dum apponit formam procedendi in dispensatione matrimonio rati nondum consummati. * Principes

verò infideles cum hac potestate à Christo concessa careant nequeunt cum suis subditis dispensare in matrimonio rato, imò, & probabilius contra aliquos, nec Pontifex, quando non adest causa, & quidem gravis, & legitima; v. g. Vitatio discordiarum, & scandalorum: magna inter conjuges disparitas: impotentia, lepra, vel alia infirmitas matrimonio superveniens, quæ usum matrimonij impediret, & alia hujusmodi: quia indissolubilitas matrimonij etiam rati à Jure Divino provenit, & solum Pontifex dispensat nomine Dei; ac proinde non pro libitu: cum non concedatur hæc facultas ad dissipandum, & destruendum, sed ad ædificandum. Non tamen requiritur utriusque conjugis consensus, sed altero invito potest dispensare Pontifex. *Saneb. de Matr. l. 2. D. 15. & 16.* Si infideles post matrimonium consummatum convertantur ad fidem, & de novo non consummet illud post baptismum susceptum, posse in eo matrimonio Pontificem dispensare asserunt. *Navarr. Saneb. de Matr. lib. 2. D. 17. n. 2. & alij.* Sed cum tale matrimonium sit matrimonium fidelium ratum, & consummatum significat unionem Christi cum Ecclesia. *n. 5. de Bigam.* ac per consequens non potest dissolvi. *Ponc. de Matr. lib. 9. cap. 2. n. 8. Vazq. & alij.*

179 Quando matrimonium est nullum, quia aliquo impedimento dirimente est contractum, debet nullum declarari, & conjuges ad invicem separari. *c. 3. b. t.* ut vitetur peccatum. Quoniam non esset matrimonium talis conjunctio, sed fornicatio, quæ nullo modo potest permitti. Non tamen possunt se ad invicem propria autoritate separare: etiam si impedimentum notorium sit, sed debet tale matrimonium judicio Ecclesiæ nullum declarari. Nec quidem ex eo solum, quod unus, vel etiam ambo conjuges, etiam rumore vicinix accedente, impedimentum dirimens fateantur, separandi sunt. *c. 5. de eo; qui cognovit:* ne locus collusioni detur; sed tunc quando plena, & perfecta probatio impedimenti detur, per duos testes omni exceptione majores; *arg. c. 1. de Consang. c. 22. de Testib.* vel de impedimento notorie constat. Et quidem tunc potest, & debet Judex ex officio, etiam nemine accusante, matrimonium dissolvere. *c. 3. b. t.* si fama de impedimento existat, potest Judex ex officio inquirere super impedimento; *arg. c. 1. de Officio Ordinar.* Si non constat plene de impedimento, sed

solum unius testis depositio, fama, vel dubium adit, Judex pro valore matrimonij pronuntiabit; *arg. c. 22. de Testib.* quia matrimonium est res favorabilis. *c. fin. de Sent. & Re judic.* Et conjuges sunt in possessione matrimonij; & in dubio melior est conditio possidentis. *c. 65. de Reg. jur. in 6.* Si unus conjugum propria autoritate ab altero discedat, Judex eum ad conjugem redire compellet, etiam sub censura: nisi de impedimento dirimente notorie constat, aut discedens habeat probationes incontinenti paratas. *c. 13. de Restitution. spoliat.* Si conjuges, vel unus eorum sciat, impedimentum dirimens intervenire, licet occultum sit, & non possit illud probare; etiam si à Judice Ecclesiastico per censuras compellatur, debitum reddere, non potest hoc facere: quippe redderet non suam, quod esset peccatum: ad quod nemo valet compelli. *c. 44. de Sent. excommunicat.* Debent tamen habitare, ut fratres, nisi periculum incontinentiæ adit, & forte accidat, quod dicit *Ovidius. Dulcia fraterno sub nomine sunt a tegemus.* Nam tunc tenentur ad invicem discedere, nec obediunt censuræ Ecclesiæ tenentur. *c. 13. de Restit. spoliat.* Nec enim potest ullum hominis præceptum contra Jus Naturale prevalere: ac proinde nullo modo vir tenetur obedire, etiam Pontifici præcipienti accedere ad eam, quam scit, suam non esse. Nam hoc est Jure Naturæ prohibitum. *D. Thom. in 3. p. Suppl. q. 65. art. 4. in corp.* Et rationem hujus intrinsecæ malitiæ, quæ est infecta fornicatio affert *S. Doctor in art. 3. in corp. ibi: Illa actio dicitur esse contra Legem naturæ, quæ non est conveniens fini debito, quem natura intendit, sive quia non ordinatur in ipsum per actionem agentis, sive quia de se est disproportionata illi fini, finis autem quem natura ex concubitu intendit est proles procreanda, & educanda. Et ut hoc bonum quaereretur, possit delectationem in concubitu, ut Constantinus dicit. Quicunque ergo concubitu utitur propter delectationem, quæ in ipso est, non referendo in finem à natura intentum, contra naturam facit; & similiter etiam, nisi sit talis concubitus, qui ad illud finem conveniatur ordinari possit. Et quia res à fine plurimum nominantur tanquam ab optimo, sicut conjunctio matrimonij à proli bono nomen accepit, quod per matrimonium principaliter queritur; ita concubine nomen illam conjunctionem exprimit, quæ solus concubitus propter se ipsum queritur. Et*

fretam aliquis, quandoque ex tali concubitu prolem querat, non tamen est conveniens ad proli bonum, in quo non solum intelligitur ipsius procreatio, per quam proles esse accipit; sed etiam educatio, & instructio per quam accipit nutrimentum, & disciplinam à parentibus, in quibus tribus parentes proli tenentur secundum Philosophos in 8. Ethic. Cum autem educatio, & instructio proli à parentibus debeantur per longum tempus, exigit Lex naturæ, ut pater, & mater in longum tempus commaneant ad subveniendum communiter proli. Unde, & aves, quæ communiter pullos nutriunt, vel separantur à mutua societate, quæ incipit à concubitu, vel inconcubendo: hæc autem obligatio ad commanendum femina marito, matrimonium facit: & ideo patet, quod accedere ad mulierem, non conjunctam sibi matrimonio, quæ concubina vocatur est contra Legem naturæ. Quod etiam significat *Horat. lib. 1. Satyr. 3.* quos venerem incertam rapientes more ferarum, viribus editior cadebat, ut in grege Taurus.

180 Quando alter conjugum adulterium commisit, non tenetur innocens adulterium dimittere. Nam dimissio adulteræ innocenti permissa, non præcepta est à Christo *D. apud Matth. 19. v. 9.* ut notat *S. Augustin. D. Thom. in 3. p. Suppl. q. 62. art. 2. in corp.* nisi aliunde scandalum sequeretur, aut illa nollet se emendare. *c. 3. de Adulter. D. Thom. in 3. p. Suppl. q. 62. art. 6. in corp.* *Saneb. de Matr. lib. 10. D. 13. ex n. 5. Ponc. de Matr. lib. 9. c. 17. n. 2.* Sanè non solum vir, ut frequentius accidit. *c. fin. 32. q. 5.* & ideo de eo locutus fuit Christus *D. apud Matth. 5. & 19.* sed etiam uxor, si innocens est, potest ob conjugis adulterium divortium perpetuum facere. *Paul. 1. Cor. 7. c. 5. 28. q. 1. c. 19. 32. q. 5. c. 2. c. 4. c. 5. b. t.* licet in Lege Veteri, solum viro permitteretur repudiare uxorem, quia in ipsis majus erat periculum occidendi uxores: quæ ratione introductum fuit repudium: aliud certè est in divortio. *D. Thom. in 3. p. Suppl. q. 62. art. 4. in corp. ibi: Respond. dicendum quod in causa divortij vir, & uxor ad partem judicantur, ut idem sit licitum, & illicitum uni, quod alteri; non tamen pariter judicantur ad illa: quia causa divortij est major in uno, quam in alio, cum tamen in utroque sit sufficiens causa ad divortium. Divortium enim poena est adulterij, in quantum est contra matrimonij bonum: in quantum autem ad bonum fidei, ad quam conjuges*

æqualiter sibi invicem tenentur, tantum peccat contra matrimonium adulterium unius, sicut adulterium alterius, & hæc causa in utroque sufficit ad divortium. Sed quantum ad bonum proli plus peccat adulterium uxoris, quam viri, & ideo major est causa divortij in uxore, quam in viro. Et sic ad æqualia, sed non ex æquali causa obligantur. *Saneb. de Matr. lib. 10. D. 3. n. 6. Ponc. de Matr. lib. 9. cap. 16. n. 4. & alij.* Ut divortium ob adulterium fiat, debet intervenire adulterium formale, & perfectum, scilicet, actus carnalis consummatus cum alio, quam cum proprio conjugè, ita ut dividatur caro cum eo; quia cum matrimonio eo tendat, ut conjuges una caro efficiantur, inde est, quod quæcumque divisio perfectè violent matrimonij fidem, sive copula cum uxore non propria habitata, naturalis sit, sive iodomitica, vel bestialis. *D. Thom. in 4. D. 35. q. 1. in art. D. Bonav. ibid. Saneb. de Matr. lib. 10. D. 4. ex n. 3.* plures referens. Oscula, tactus, vel alij actus turpes cum pollutione proprii, vel alieni corporis, vel etiam copula attentata non dant causam divortio; quia caro cum alio non dividitur contra fidem matrimonij. *Saneb. de Matr. lib. 10. D. 4. ex n. 9.* Imò nec adulterium, si tantum materiale sit. V. g. si uxor aliquem admittat, credens, esse suum maritum. *c. 6. 34. q. 1. & 2.* vel si judicans maritum esse mortuum, alteri nubat, vel etiam fornicetur. *c. 1. 34. q. 1. & 2.* vel si ab ipsa per vim extorqueatur copula. *c. 3. c. 4. 32. q. 5.* & juxta aliquos idem est, si metu gravi adulterium sit commissum; quod negant. *D. Bonav. in 4. D. 35. in exposit. litteræ D. Anton. Sylv. Covar. Accov. Saneb. de Matr. lib. 10. D. 5. n. 16.* Nec est locus divortio, si maritus fuit Author adulterij, vel in adulterium uxoris consensit, saltem illud non prohibendo, cum facile posset: secus si difficile. *c. 6. de eo, qui cognovit. c. 4. b. t. D. Thom. in 3. p. Suppl. q. 62. art. 1. in corp. Saneb. de Matr. lib. 10. D. 5. ex n. 4. Ponc. de Matr. lib. 9. cap. 17. n. 7. & 8.* Qui adulterium commisit, non potest agere ad divortium ob alterius conjugis adulterium, etiam si unum sit publicum, & multoties repetitum: aliud occultum, & tantum semel commissum. Tunc enim unum cum altero compensatur, quia tantum civititer ad utilitatem privatam agitur. *c. fin. de Adulter. c. 4. & 5. b. t. L. 6. tit. 10. p. 4.* Quod si jam divortium factum sit per sententiam

Judicis ob adulterium uxoris, si maritus adulterium committat, ad eam redire tenetur, & matrimonium redintegretur ad quod habet mulier actionem, nam cum adhuc vinculum matrimonij duret, fidem matrimonij violavit, & uxori irrogavit injuriam. Sic contra *Soto, Sanch. de Matrim. lib. 10. D. 9. n. 30.* & alios tenendum est ex *c. 5. b. t. & Gloss. Hofh. Joan. Andr. & Gonz. ibid.* Et expressè habetur in *L. 6. tit. 10. p. 4. ibi: Et que dixerunt sententia de divorcio contra ella, si despues de esto fiesse fornicio el marido con otra muger, por tal razon como esta, puedelo demandar la muger, que torne a ella, a debe la Iglesia apremiar que lo haga, è non se puede excusar, que non torne a ella, maguer diga, que fueron departidos por juicio de Santa Iglesia.* Quippè tunc non ex sententia ageretur, sed ex nova causa superveniente. Nec omninò dissentit *D. Thom. in 3. p. Supp. q. 62. art. 6. ad 4.*

181 Innocens non tenetur admittere conjugem adulterum, etiam si resipiscat *D. Thom. in 4. D. 35. q. 1. art. 5. ad 2. ibid. S. Bonav. Sot. Gutier. de Matrim. cap. 129. n. 13. Ponz. de Matrim. lib. 9. cap. 19. n. 6.* Quia licet per poenitentiam tollatur culpa apud Deum, non tamen injuria innocentis facta, per quam adulter omne jus conjugale amisit adeò, ut eum possit innocens in ordine ad divortium accusare, postquam multis annis jam de eo crimine poenitentiam egisset. Potest tamen innocens in cuius favorem divortium est introductum, ei renuntiare, & injuriam adulteræ condonare, si vè expressè, si vè tacitè, matrimonio scilicet, utendo, osculando, amplectendo, ludendo, ridendo, vel alia signa affectus maritalis exhibendo: si hæc faciat scienter, & spontè. *Gutier. Sanch. de Matrim. lib. 10. D. 14.* Et hæc condonatio aliquando conveniens, & expediens erit, *c. 3. de Adulter.* Imò, & debet si vir timeat periculum incontinentiæ uxoris, cui absque gravi incommodo potest subvenire. *c. 7. 34. q. 1. Adulter etiam factò divortio per sententiam Judicis tenetur ad innocentem redire, si hic velit reconciliari: ne alias divortium, quod in gratiam innocentis, est introductum in ejus damnum retorqueatur. Contra Text. in c. 61. Reg. jur. in 6. & sententia prodesse reo, contra quem lata est. Contra L. 16. ff. de Except. rei judic. D. Thom. in 3. p. Supp. q. 63. art. 6. ad 3. Sanch. de Matrim. lib. 10. D. 10. n. 3. Ponz. de Ma-*

trim. lib. 9. cap. 19. n. 1. Hinc licet innocens statim factò divortio possit Sacros Ordines suscipere, vel Religionem profiteri, etiam invito adultero: adulter tamen non potest statim incompatibilem cum matrimonio suscipere, ut funt Sacerdotium, & professio Religiosa nisi alter consentiat expressè, vel tacitè suscipiendo Ordines Sacros, vel in Religionem profitendo juxta capacitatem subiecti, vel si adulter emendatus reconciliationem sæpius petat, & alter neget: vel si innocens non repetat intra biennium adulteram à Judici Seculari detrusam in Monasterio ob adulterium. *Auth. Sed hodie, c. ad Leg. Juliam de Adult. Sanch. de Matrim. lib. 10. D. 10. Ponz. de Matrim. lib. 9. c. 19.* Quando adulterium antius conjugum publicè notorium est, si vè notorietate facti, si vè juris potest innocens ab adultero discedere, non tantum quoad cohabitationem. *c. 4. b. t. c. 9. de Spons. ibi: Nominè licet uxorem suam sine manifestâ causa fornicationis dimittere. Sanch. de Matrim. lib. 10. D. 12. n. 13. & 25. Ponz. de Matrim. lib. 9. cap. 18. num. 2.* Et quamvis contrarium videatur decidi in *c. 3. b. t. ibi: Porrò de comite Pontini, qui B. uxorem suam absque judicio Ecclesiæ dimisit, quia cognatam fuisse uxoris de functi proponit, prudentia sua cognoscit, quod si etiam parentela esset publica, & notoria absque judicio Ecclesiæ ab ea separari non potuit.* Pro cuius Text. cum *c. 4. b. t.* concordia varias solutiones afferunt DD. sed tenendum est, quod *Text. in c. 3. b. t.* loquitur de separatione matrimonij, quoad vinculum ob impedimentum dirimens. *Text. in c. 4. b. t.* loquitur de separatione, quoad cohabitationem; & quia prima separatio est causa valde ardua pertinens ad proprietatem matrimonij, ideo semper indiget, etiam in re notoria, judicio Ecclesiæ: secunda verò, quia non est adeò ardua, cum tantum ad possessionem matrimonij spectet, & possit facile reparari, cum non dissolvatur conjugium, potest fieri propria auctoritate, quando causa est notoria. *Sanch. de Matr. lib. 10. D. 12. n. 38. Ponz. de Matr. lib. 9. c. 18. n. 3.*

182 Si uni certò conflet de adulterio conjugis per violentiam præsumptionem fundantem morale certitudinem adulterij: vel per ea indicia, quæ in foro externo ad divortium sufficerent, potest in foro conscientie propria auctoritate ab adultero separari, quoad thorum, & redditionem debiti, & cohabitationem.

nem Siquidem matrimonium non aliter obligat, quoad thorum, & debitum, quam sub conditione, si alter conjux fidem conjugalem servet. *c. 25. de Jur. jur.* Nec tenetur obedire Judici Ecclesiastico præcipienti debiri redditionem, cum ejus sententia nitatur falsa præsumptione; separatio tamen, quoad habitationem vix fieri potest, nisi quando matrimonium esset occultum, nec scandalum generetur; imò in foro externo compelleretur etiam innocens uxorem recipere, si non probetur legitime adulterium, vel alias notorium sit: ut malitijs horum obvietur. *Sanch. de Matrim. lib. 10. D. 12. ex n. 31. plures referens.* Hinc est, quod cum B. Josepho esset manifestum, se non cognovisse B. Virginem Mariam suspicatus est, quod conceperat ex adulterio. Et hæc causa voluit occultè dimittere eam, & cum hæc dimissio esset occulta, & sine scandalo certè excusavit Beatum Josephum à culpa. Aliqui intendunt excusare B. Josephum, dicendo, non ob suspitionem adulterij, sed ob reverentiam erga B. Virginem, cujus consortio se judicabat indignum, eam voluisse dimittere. Sic *Origin. D. Bernard. D. Thom. in 4. D. 35. q. 1. art. 3. ad 2.* Hæc quidem sententia uter, si conclusionem in feto D. Josephi facerem ad Populum; sed cum nunc magis veritatem solidam, quam subtilitatem devotam quæram, dicendum cenleo D. Josephum voluisse dimittere Mariam ob suspitionem adulterij. Sic *D. August. Epist. 54. & serm. 16. de Verbis Domini. D. Crisost. Matth. 1. Abul. in Matth. 19. q. 72. ad 2. Suar. in 3. p. q. 29. à 1. D. 7. sect. 2. Sanch. de Matrim. lib. 10. D. 12. n. 36.* Nam si voluisset ob reverentiam dimittere Mariam, ut quid ponderatur, quod cum esset justus, nollet eam tradere, id est infamare, vel accusare, ut adulteram? Cum non esset ratio, ut etiam si non esset justus vellet tradere, quam adeò sanctam judicabat. Deinde: quia ejus timor cessavit, quando Angelus ei dixit, de Spiritu Sancto esse, quod in ea natum erat: siquidem tunc, crescente reverentia ob tantum favorem, creveret, & timor, & loco apponendi compedem, ut teneretur esset calcare adjungere, ut citius fugeret. Quando tantum est dubium, vel probabilis, non violenta suspicio de conjugis adulterio, non potest privari conjux possessione. *c. 4. b. t. c. 9. de Sponsalib. & Matrimoni. D. Thom. in 4. D. 35. q. 1. art. 3. ad 4. D. Bonav. D. Antonin. quia*

melior est conditio possidentis. *c. 65. de Reg. jur. in 6.* Index potest sententiam divortij ob adulterium proferre per conjecturas; & præsumptiones violentas, cum delicta carnis sint difficilis probationis; nec requiruntur testes de visu, nec physica certitudo cum magna Vulcani industria tribuatur deprehentio Veneris cum Marte: sed sufficit certitudo moralis; v. g. si uxor suspecta inveniat sola cum solo tempore, & loco ad peccandum apto. Etiam oscula, tactus, amplexus, xenia, literæ amatoricæ cum alijs adminiculis (non sine illis) si plene probentur: non quidem per dictum maritum, ne sit Judex in propria causa; sed per testes, vel confessionem uxoris, sufficientem ad divortium faciendum, etiam si non sufficiant ad criminalem condemnationem, ut magis arduum. *c. 12. de Præsumpt. & ibid. DD. ita plures citans Sanch. de Matrim. lib. 10. D. 12. ex n. 43.* ubi notat, quod quamvis marito suspicanti adulterium uxoris licitum sit eam cum testibus observare, ut possit illam de adulterio convincere, non tamen ei licet convenire cum conjuge, quod amatum eam sollicitantem citet ad tempus, & locum certum, etiam si non sit, ut adulterium perficiat, sed ut in crimine deprehendatur.

183 Licet fornicatio sit unica causa per se ad faciendum divortium perpetuum, & absolutum. *Matth. 5. & 19. L. 2. tit. 10. p. 4.* plures alia sunt causæ ad divortium faciendum judicio Ecclesiæ ad certum, vel incertum tempus. *Trid. sess. 24. de Sacram. Matrim. Can. 8. Bellarm. lib. 1. de Matrim. cap. 14.* Hæc causæ in triplici differentia considerantur, & sunt sequens 1. fornicatio spiritualis, seu hæresis, vel apostasia. 2. animæ periculum. 3. periculum corporis: ad quam reducitur molesta cohabitatio, & savitia conjugis. Et quidem divortio factò, liberi educantur, & aluntur apud innocentem expensis illius, qui causam dedit divortio, nisi innocens sit infidelis; nam tunc favore fidei apud fidelem educantur. *c. fin. de Convers. infidel.* Si mater dedit causam divortio, & transijt ad secundas nuptias, neutiquam est ipsi relinquenda proles: si tamen ipsa sit dives, & pater pauper, vel non idoneus, apud matrem educabitur proles, quamvis ipsa divortio causam dedisset. Et idem de patre dicendum est. *Auth. Si pater. C. de Divort. fact. L. 3. tit. 19. p. 4. & ibid. Gregor. Lopez, Sanch. de Matrim. lib. 10. D. 20. Pri-*

Prima ergo causa divortij est hæresis, seu apostasia. *c. 2. b. t. l. 2. tit. 10. part. 4.* ac proinde si innocens grave periculum perverſionis patiat, tenetur hæreticum dimittere, nec indiget autoritate Judicis: nam cum hæc obligatio sit Juris Naturalis, potest propria autoritate hæreticum dimittere, si solum ex cohabitatione periculum commune perverſionis imminet, non tenetur innocens ab eo communi periculo fugere cum gravi suo detrimento: quod sanè pateretur in divortio, vivendo in celibatu, seque obsequijs, & cohabitatione uxoris privando. *c. 6. b. t. San. b. de Matrim. l. 10. D. 15. ex n. 5.* cum hæresis ex se non sit causa perpetui divortij, innocens tenetur admittere conjugem respicientem post divortium, non solum autoritate propria, sed etiam sententia Judicis factum. *c. 7. b. t. & deducitur ex Leg. 2. tit. 10. p. 4. ibi: Eſſo miſino ſeria del que fueſſe fornieto eſpiritualmente, tornandose Herege, ò Moro, ò Judio, si non quiſeſſe facer enmienda de ſu maldad.* Nisi fortè innocens velit Religionem ingredi: nam favore Religionis non tenetur conjugem admittere. *c. fin. de Convers. conjugator.* Et sic debet intelligi. *c. 6. b. t.* quod videtur contrarium; *text. in c. 7. b. t. sic Gloss. in c. 6. b. t. Hostiens. Joan. Andr. Abulens. in c. 19. Matb. q. 76. Barb. in c. 6. b. t. n. fin. Greg. Lop. in l. 2. tit. 10. p. 4. & alij apud San. b. de Matr. l. 10. D. 15. n. 18.* contra *San. b. n. 19. ubi plures citat. Gonz. in c. 6. b. t. & alios.* Si uterque conjux ab Ecclesia est de hæresi damnatus, uterque potest ab altero, etiam invito divertere: quia per sententiam uterque est perpetuo privatus jure conjugali: nec in hoc datur compensatio. Si unus tantum sit condemnatus innocens, potest ab eo divertere, nec eidem reconciliari tenetur. *San. b. de Matr. l. 10. D. 16. n. 4.* Nec hæresis cum adulterio, quoad divortium compensatur, ac proinde adulter potest agere adversus hæreticum ad divortium: nec ejus intentio eliditur adulterij exceptione: quia licet hæresis post sententiam sit causa perpetui divortij, sicut adulterium, ratio est diversa, & finis distinctus: quippe divortium ob adulterium est inductum ob utilitatem privatam conjugis, secus divortium ob hæresim; nam hoc est inductum ob injuriam, & violationem fidei, non conjugii, sed Deo data. *San. b. de Matr. l. 10. D. 16. Ponz. de Matrim. lib. 9. cap. 22. n. fin. 2.* causa divortij est

periculum animæ, quod conjux timet ex cohabitatione cum alio; v. g. si incitetur, vel impellat ad beneficium, furtum, maleficium, præposteram venerem, licet innocenti divortium facere. *c. 5. 28. q. 1.* non tamen perpetuum, licet hoc aliqui concedant: nam tenetur innocens conjugem emendatum admittere ad cohabitationem. Si delictum conjugis nec in periculum animæ, nec corporis alterius redundat, non licet ob illud divortium facere; *arg. c. 2. b. t. & ibid. Abb. D. Thom. in 4. D. 39. q. un. art. 6. San. b. de Matr. l. 10. D. 17. n. 5.*

184 3. Causa est periculum corporis, quod conjugii imminet ex cohabitatione alterius, & præbet causam divortio. Hinc sanus potest separare se à Leproso, vel alio morbo contagioso laborante. *Novo. Man. cap. 22. n. 22.* vel à latrone si timeat ob ejus consortium grave vitæ, vel honoris detrimentum. *San. b. de Matrim. lib. 10. D. 18. n. 21.* Sævitia, non solum viri, ut frequentius accidit, qua uxorem suam crudeliter tractat, vel ejus vitæ ferro, vel veneno infidatur: vel mortem, vel mutilationem seriò minatur. *c. 8. c. 13. de Restit. spoliator.* sed etiam si uxor mariti vitæ infidetur, & nequeat aliter maritus se ab ea tueri, divortium facere potest. *c. 1. b. t. Covar. de Spons. p. 2. cap. 7. §. 5. n. 2. San. b. de Matrim. l. 10. D. 18. n. 2. & 8. Ponz. de Matrim. l. 9. cap. 23. num. 8.* contra aliquos. Quia cum non solum uxori, sed etiam, & marito hoc possit imminere periculum jus naturalè dicitur, quod possit illud faciendum divortium vitare, siquidem cum correlativa sint, quod de uno dicitur, de altero sua proportione intelligendum est, juxta illud; *sed quacumque viris, vobis quoque dicta, puella, credite: diversis partibus arma damus.* Et licet ad hoc divortium requiratur autoritas Judicis facti; *arg. c. 8. c. 13. de Restit. spoliator. c. 4. b. t.* potest uxor à sæviante discedere propria autoritate, si ut plerumque accidit, sit periculum in mora: nec restituitur, nisi sæviens præstet cautionem de non offendendo, vel per pignora, & fidejussores, vel his deficientibus per juramentum; *arg. c. 14. de Spons. San. b. de Matr. l. 10. D. 18. ex n. 40. Ponz. de Matr. l. 9. cap. 23. n. 6.* Quod si tanta sit conjugis sævitia, ut nulla spes emenda-

tionis appareat, & sententia divortij perpetui sit pronuntiata à Judice, potest innocens Sacros Ordines suscipere, vel in Religione profiteri, etiam altero invito, secus est, si divortium sit tantum temporale. *San. b. de Matr. l. 10. D. 18. n. 49.* si conjux in furem incidat, ita tamen, ut sine periculo possit sanus et cohabitatio, separari non debent; *arg. c. 18. 32. q. 5.* possunt tamen separari si in cohabitatione est periculum; imò si judicio Medicorum desperet extinctio furoris potest fieri divortium perpetuum, & sanus poterit Sacros Ordines suscipere, vel Religionem profiteri. Quod si præter spem furiosus ad mentem redeat, suum conjugem revocabit ad cohabitationem. *San. b. de Matr. lib. 10. D. 18. n. 48. junct. D. 9. n. 9.* Etiam molesta cohabitatio, quæ ex rixarum, & jurgiorum frequentia, quæ inter conjuges oritur, cum gravem metum incutiant, & corpus, & anima possint periclitari, dat causam divortio. *San. b. de Matr. l. 10. D. 18. n. 11.*

TIT. XX.

De Donationibus inter virum, & uxorem, & de dote post divortium restituenda.

185 IN præsentii titulo agitur de donationibus, quæ inter virum, & uxorem solent fieri: & in secunda Rubrica parte agitur de dote, quæ viro ab uxore traditur, & uxori à viro, dissoluto matrimonio, restitui debet: cum ergo de his suo ordine agendum sit: jam ad primæ partis explicationem deveniamus. *Donatio* merè liberalis, & gratuita quæ fit inter conjuges durante matrimonio, ita ut donans fiat pauperior, hoc est, quod ejus patrimonium actu habitum diminuat: & donatarius fiat locupletior, hoc est, quod ejus patrimonium augeatur: est nullius momenti ex parte donantis: siquidem, nec civilem, nec naturalem ex ejus parte obligationem producit, jure resistente. Donatarius tamen potest rem donatam retinere, quousque revocetur à donatore, vel morte donatoris confirmetur. *c. fin. b. t. Barb. & Gonz. San. b. de Matrim. l. 6. D. 1. & alij:* alias conjuges mutuo amore invitam spoliarentur, dum donationibus, non

temperantes profusa erga se liberalitate uterentur. *L. 1. ff. b. t.* Et melior in pauperatate incidere, & deterior ditior fieret. *L. 3. ff. eod. l. 4. tit. 11. p. 4.* ibi: *Et porque el que fueſſe eſcasso, ſeria de mejor condicion, que el que es franco en dar.* Etiam prohibentur donationes, quas sibi conjuges non immediate, sed alia mediante persona faciunt. *L. 5. ff. b. t.* Item venditio, vel alius quicumque contractus, si in eis pretium remittatur. Vel alia quæcumque debiti remissio: nam tunc etiam si alio nomine pallietur, erit vera donatio. Alij tamen contractus, in quibus donatio non intervenit valent inter conjuges. *L. 5. §. 5. ff. b. t.* Donatio sanè inter conjuges cum non adverteretur bonis moribus, nec verget in dispendium salutis æternæ; sed solum Legibus Civilibus opponatur, confirmatur per juramentum de ea non revocanda; *arg. c. 28. de fur. jur. c. 2. de Pact. in 6. Covar. 1. Var. cap. 7. n. 4. Guir. de jur. confirm. p. 1. cap. 3. num. 7. Gomez, Molin. San. b. de Matr. l. 6. D. 11. n. 2.* contra *Barb. Bald. & alios.* Ad verò donatio causa mortis inter conjuges valet: quippe morte matrimonio soluto, cessat periculum, ne mutuo amore spoliaretur: imò, & donatio ab ipsis inter vivos facta, si non revocetur expressè, aut tacitè, morte donantis ante donatarium confirmatur. *c. fin. b. t. l. 32. §. 1. ff. eodem, l. 4. tit. 11. p. 4. San. b. de Matr. l. 6. D. 14.* præcipue si præcessit traditio saltem facta rei donatæ. Sed hodie non requiri, præcessisse traditionem tenent *Gonz. in c. fin. b. t. n. 12. & alij.* Etiam in aliquibus casibus valet donatio inter vivos facta inter conjuges. 1. si donatio inter sponſos celebretur, quin suspendatur ejus effectus in tempus jam contracti matrimonij. *L. 27. ff. b. t.* quod si dominij translatio in tempus matrimonij conferatur, non valet. *L. 32. §. 22. ff. b. t.* Si verò matrimonium non sequatur, non tenet donatio: siquidem sub tali conditione intelligitur celebrata; nisi pactum de non revocando obset: vel copula post sponsalia sequatur; vel culpa donantis non sit matrimonium secutum. *L. 15. C. de Donat. ante nupt. 2.* Donatio, quæ confertur potest mortem donantis. *L. 1. ff. b. t.* talis enim creditur donatio causa mortis: quæ sanè inter conjuges valet. *L. 9. §. fin. ff. b. t.* sed non transferitur in donatarium dominium, donec mors donantis sit secuta, etiam si res donatario tradita sit. *L. 11. ff. b. t. Barbos. & Gonz. in*